

ANMELDELSER OG LITTERATURNYT

Ved universitetsadjunkt, cand. mag. H. P. Clausen, arkivar, mag. art. Vagn Dybdahl, landsarkivar, cand. mag. Johan Hvidtfeldt, arkivar, cand. mag. Finn H. Lauridsen, professor, dr. jur. Poul Meyer, arkivar, mag. art. Knud Prange, museumsinspektør, cand. mag. Peder Riismøller og videnskabelig assistent, cand. mag. Birgit Nüchel Thomsen.

Højesteret 1661-1961. Udgivet på Højesterets foranstaltning i trehundredåret for udstedelsen af Forordning om den Højeste Rettis administration i Danmarck den 14. februar 1661 af Poul Bagge, Jep Lauesen Frost, Bernt Hjejle. I-II. (Gad, 1961). 550 og 579 s.

Festskrifter i den traditionelle stil opkaster adskillige principielle problemer. Jo større litterær indsats og jo flere penge, der er gået med til at skabe et sådant festskrift, des mindre overbevist bliver man om værdien af denne form for hyldest. Og så kan det endda gå, når hyldesten gælder en enkeltperson og tager form af en række videnskabelige afhandlinger inden for et begrænset felt. Sådanne festskrifter finder deres naturlige plads og brug hos dyrkere af det pågældende felt. Værre er det, når hyldesten gælder institutioner, hvis forhold til alt og alle skal belyses. Rigsdagens jubilæumsværk er et afskrækkende eksempel på misbrug af adskillige fremragende videnskabelige bidrag og af enorme pengemængder (målt med de humanistiske videnskabers begrænsede budgetter).

Det festskrift, som højesteret lod udsende på årsdagen for den forordning, der forvandlede det kgl. retterting til Danmarks højesteret, er et eksempel på festskrifter af den sidstnævnte type, men dets forholdsvis begrænsede omfang (godt 1000 sider

mod rigsdagsværkets godt 3000 sider) og den lave pris, hvortil det sælges, gør ulemperne mindre fremtrædende. Sin types højst blandede indhold har festskriftet dog, og dermed er det givet, at en enkelt mands anmeldelse af den samlede indsats er halsløs gerning.

Som nuværende universitetslærer i politisk videnskab og forhenværende universitetslærer i dansk retshistorie er det derfor naturligt, at jeg i første række beskæftiger mig med festskriftets bidrag på disse to områder.

Påstanden om, at højesteret er en vigtig politisk institution, vil utvivlsomt ryste den hæderværdige retsmedlemmer, men den er ikke desto mindre indlysende rigtig. Når man ved politik forstår den virksomhed, hvis mål til syvende og sidst er at bestemme menneskers adfærd, så vil det let kunne indses, at de domstolskabte retsnormer i så henseende udøver den samme funktion som de folketingskabte. Når højesterets politiske funktioner sædvanligvis ikke fremhæves, er årsagen først og fremmest, at vor højeste domstol altid har indtaget en i egentlig forstand konservativ holdning over for de magtfaktorer, som til enhver tid har behersket statsapparatet. Det er i og for sig besynderligt, at denne holdning undtagelsesløst – og altså også i festskriftet – betragtes som udslag af en »upolitisk« og »saglig« indstilling, eftersom højesterets holdning i kritiske situationer jo netop har væ-

ret af den allerstørste politiske betydning og udtryk for en ganske klar politisk vurdering. Man behøver blot at tænke på provisorietiden og besættelsestiden 1940-45.

En helhedsvurdering af højesterets betydning som politisk institution finder man altså ikke i festskriftet. *Svend Ellehøj* og *Georg Nørregaard* skriver om højesterets forhold til regeringen, og *Nørregaard* skriver desuden om den offentlige og politiske debat, som højesterets stilling fra tid til anden har givet anledning til. Ud fra et traditionelt historisk synspunkt må disse afhandlinger vurderes som en solid fremlægning af det foreliggende materiale, især naturligvis behandling af kontroverser af principiel betydning og den almene udvikling af højesterets stilling. Hertil knytter sig *Bent Christensens* juridiske fremstilling af problemerne vedrørende domstolens uafhængighed og dens adgang til at efterprøve forvaltningshandlingens lovlighed og loves overensstemmelse med forfatningen. Om alle disse bidrag gælder det, at de indeholder meget interessant materiale behandlet på en fornuftig måde, men at de hverken tilsigter eller opnår at tegne et helhedsbillede af højesterets samfundsmæssige placering.

Endnu spinklere er festskriftets materiale til belysning af domstolenes, og altså især højesterets, normgivende funktion. I virkeligheden findes der slet intet materiale herom, thi den foreliggende behandling af højesterets domspraksis som retskilde er for det første kortfattet og sporadisk, for det andet har den et rent retshistorisk sigte. Imidlertid findes der jo store områder, ikke mindst inden for erstatningsretten og gældende ret vedrørende indskrænkninger i erhvervsfriheden, hvor domspraksis har reguleret borgernes adfærd lige så effektivt som folketinget kunne have gjort det ved en formel lovgivning, ja vel med en endnu højere effektivitet, end

man havde kunnet opnå ved lov, fordi disse områder i så eminent grad egner sig til at være underkastet en forsigtigt eksperimenterende domspraksis' elastiske regulering. Hvad jeg savner i et festskrift som det foreliggende, er naturligvis ikke en systematisk og kommenterende gennemgang af den foreliggende domspraksis på de nævnte og andre områder, men et forsøg på at trække de principielle linjer op i højesterets normerende virksomhed. Uden et sådant forsøg er billedet af højesterets placering i det danske samfund kun meget ufuldstændigt.

De træk af højesterets virksomhed inden for privatretten, som *Stig Iuul* har meddelt i sit bidrag til festskriftet, indeholder flere betydningsfulde og originale bidrag til dansk retshistorie. Man har vel lov til at håbe, at der her er tale om biprodukter fra en systematisk retshistorisk indsats fra forfatterens side, hvis udgivelse man længe har set frem til med forventning. Dansk retshistorie er jo desværre stedbarn i dansk historieskrivnings talrige og brogede barneflok.

Bl. a. påviser *Stig Iuul*, at kongen allerede før enevælden kunne gå imod et flertal i rettertinget; der var altså virkelig også den gang tale om kongens retterting. Dette fremgår også af de tilfælde, hvor rigsrådet forelagde en sag for kongen uden for rettertinget. Da kongen og rigsrådet havde både lovgivende og dømmende myndighed, havde dommene før 1660 samme karakter som love. Deres bindende kraft som præjudikater var altså ubestridt. *Stig Iuul* fremlægger et interessant materiale til belysning af den skiftende opfattelse af præjudikater. I 1700-årene fortolkes højesteretsinstruksen ofte som indeholdende et forbud imod, at prokuratorerne påberåber sig tidligere højesteretsdomme, og først A. S. Ørsteds forfatterskab kendetegner i teorien den opfattelse, at det ikke alene er tilladt at anføre præjudikater, men at Højesteret selv

må være bundet af sine tidligere domme. Efter 1849 finder der såvel i teori som praksis en lempelse sted af dette skarpe standpunkt, men præjudikatslæren er endnu ikke afklaret. *Victor Hansen* har i sin bog »Retsplejen ved Højesteret« (1959) behandlet emnet udførligt.

I øvrigt indeholder *Stig Iuuls* afhandling spredte eksempler på forholdet mellem højesterets og den juridiske teoris syn på forskellige retsinstitutter. Det drejer sig her om enkeltundersøgelser af stor retshistorisk, men kun ringe almenhistorisk betydning. En nærmere omtale falder derfor uden for denne anmeldelses rammer. Som bidrag til samfundsstrukturens og samfundsideologiens udvikling er en belysning af domstolenes håndhævelse af strafferetten derimod af uvurderlig betydning. *Tage Holmboes* afhandling indeholder da også adskilligt til belysning af dansk socialhistories udvikling, men både i juridisk og historisk henseende savner den systematisk fasthed og indholdsmæssig klarhed. Mindre almenhistorisk betydning har den rettergangsmåde, der fandt anvendelse ved højesteret, men *Thøger Nielsens* proceshistoriske afhandling indeholder desuden oplysninger om retssagernes beskaffenhed. Enhver historiker vil kunne indse, at en systematisk analyse af de sager, der i løbet af en vis periode kommer for domstolene, nødvendigvis må afspejle et vigtigt aspekt af samfundsstrukturens udvikling.

Uden for det politiske og retshistoriske interessefelt føler anmelderen sig på den tyndeste is, og allerede af den grund vil der ikke kunne ydes bidragydere uden for dette område fuld retfærdighed. På traditionel vis er det hele jo kommet med: *Svend Ellehøj*, der er festskriftets flittigste medarbejder, har skrevet om højesterets grundlæggelse og om rettens geografiske virkefelt. Sidstnævnte afhandling giver anledning til værdifulde oplysninger om forholdet til de

»tabte« lande og landsdele samt enkelte aktuelle betragtninger vedrørende dansk retsvæsen på Færøerne og Grønland. Endvidere skriver *Ellehøj* om højesterets organisation og ydre fremtræden, samt, som nævnt foran, om forholdet til regeringen. *Harald Langberg* har leveret en arkitekturhistorisk redegørelse for de bygninger og lokaler, hvori højesteret har haft sæde gennem årene. Naturligvis skal *Thorvald Jørgensens* Christiansborg-bygning også ved denne lejlighed have et hip. Som usagkyndig er anmelderen efterhånden ved at blive betænkelig ved de sagkyndiges alt for énstemmige, ofte gentagne nedrækning, at det spørgsmål uvilkårligt rejser sig, om slottet nu virkelig er så forfærdeligt, som kritikerne vil gøre det til.

Holmboe, Falk-Jensen og Hjorth-Nielsen har taget sig af det biografiske stof, der gør festskriftet til en nyttig håndbog. Afhandlingerne om dommeres og advokaternes rekruttering er tyndbenede skeletter uden mange kødtrevler, og de understreger savnet af systematiske undersøgelser af dommeres meninger og indflydelse, som vi kender dem fra amerikansk litteratur og righoldige dommerbiografier, der hyppigt udkommer såvel i USA som Storbritannien. Bedst er de biografiske noter om hver enkelt højesteretsdommer og højesteretssagfører. Festskriftet afsluttes med en kort redegørelse af *Aage Rasch* om højesterets arkiv.

Poul Meyer.

Vækkelsernes frembrud i Danmark i første halvdel af det 19. århundrede. Udgivet af Institutet for Dansk Kirkehistorie under redaktion af Anders Pontoppidan Thysen. Bd. I: Vækkelse og kirkeliv i København og omegn. Af Kaj Baagø. (Gad, 1960). XXX + 203 s.

På initiativ af professorerne *Hal Koch* og *P. G. Lindhardt* er en gruppe kirkehistorikere gået i gang med at